

В. А. Черномаз

Забайкальщина

ЗАБАЙКАЛЬЩИНА - історико-географічний регіон у Російській Федерації. На його тер. розташ. Респ. [Бурятія](#) та Забайкал. край (до 2008 - Читин. обл. й Агін. Бурят. автоном. округ). Сучас. Забайкал. край межує з [Амурською областю](#), Иркут. обл., Респ. Бурятія та Якутія, має зовн. кордон із Китаєм і Монголією. Пл. 431,5 тис. км². Насел. 1 млн 117 тис. осіб (2009): росіяни - 1 млн 62 тис., буряти - 115 606, українці - 12 033 особи та ін. 1851-1921 в адм. відношенні З. перебувала у складі Забайкал. обл., що мала пл. 550 тис. км² із насел. 893 тис. осіб (1912). Першими українцями, які потрапили до З. ще у 17 ст., стали козаки, заслані царським урядом до Сибіру, зокрема 1672 до м. Нижньо-Селенгинськ заслано гетьмана Лівобереж. України Д. Многогрішного. Укр. поселення тут з'явилися у 19 ст. За переписом 1923 на тер. Забайкал. губ. мешкало 493 531 росіянин (у селах - 392 528), 10 605 українців (у селах - 6554), бл. 8-ми тис. бурятів, 5783 єврея, 4859 китайців, 2791 білорус, 2788 татар, 2774 поляки, 537 корейців; у Читин. пов. - 5743 українці: в м. Чита - 1790, Нерчин. пов. - 1552 (у м. Нерчинськ - 97), Сретен. - 1245 (м. Сретенськ - 444), Борзян. - 1239 (м. Борзя - 314), м. Петровськ-Заводський (нині м. Петровськ-Забайкальський) - 826. За переписом 1926 у Читин. і Сретен. округах Далекосх. краю проживало 352 423 росіянина, 10 235 українців (у Читин. окрузі - 7718, Сретен. - 2517), 1746 білорусів та ін.; у Бурят-Монгол. АРСР, що займала зх. частину З., - 524 102 особи (росіяни - 49,2 %, буряти - 43,9 %), серед них українців - 1723 особи (1291 - у селах, 432 - у містах), поляків - 3621, євреїв - 3199, тунгусів - 3013, татар - 2963, ін. - 1243. Центром розселення українців у З. в цей період став Ульотов. р-н Читин. округи, де вже існували старі укр. села Миколаївське (2874 мешканці), Танга, частково - Горекацан, Аблатукан. Також укр. було с. Миколаївське (429 мешканців) в Олександрово-Завод. р-ні. У цих насел. пунктах внаслідок тривалого проживання серед російськомов. насел. українці вже на той час зазнали знач. мовної асиміляції. Грамат. побудова їхньої мови та лексика наблизилися до говорів місц. рос. насел., однак збереглися певні укр. фонет., морфол. і лексичні особливості. В ін. р-нах

З. українці мешкали переважно по лінії Забайкал. залізниці, де складала значну частину залізнич. службовців. За місцем походження серед забайкал. українців переважали вихідці з Київ., Черніг., Полтав., Волин., Поділ. губ. Під час 1-ї світ. війни на тер. З. розміщено декілька десятків тис. військовополонених нім. і австро-угор. армій: Чита – 32,5 тис., ст. Березовка – 27,5 тис., м. Верхнеудинськ (нині м. Улан-Уде) – 8,5 тис. та ін. Серед них було багато українців із зх.-укр. земель. Вони взяли активну участь у діяльності місц. укр. орг-цій. Ці події частково описані в романі В. Несторовича «Серця і буревії» (Чикаго, 1965), в основі якого – його особисті спогади. 1918 у Читі створ. Забайкал. укр. окружну раду – територ. орган нац. самоврядування укр. насел. З., що об'єднувала укр. громади в Читі, Верхнеудинську, на ст. Березовка, Борзя, Слюдянка, Хілок тощо. 11 липня 1920 отаман Забайкал. козачого війська Г. Семенов на прохання ради надав українцям право самовизначення на нац.-звичаєвих принципах і дозволив розпочати на місцях організацію нац. управління. Член ради 1918 – В. Козак (голова), Г. Котницький (секр.), О. Кузурман-Яценко, Г. Левченко, К. Тишкевич, 1920 – К. Тишкевич (голова), В. Козак (заступник голови), С. Левицький. Головами ради до 1922 також були С. Шведин і П. Марчишин, який 1921 став кер. укр. відділу та заст. міністра мін-ва нац. справ Далекосх. Респ. (за його сприяння відкрито низку укр. шкіл). С. Шведина уряд УНР розглядав як кандидата на посаду укр. консула на Далекому Сході. 1922 чл. ради заарешт. більшовиками. На Читин. процесі 1924 за звинуваченням у співпраці з отаманом Г. Семеновим їх засудж. до різних термінів ув'язнення. Влітку того ж року в Читі створ. губерн. робітн. Забайкал. укр. клуб.

Бібліографічний опис:

Забайкальщина / В. А. Черномаз // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. - К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2010. - Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-17153>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).